

STRATEGIA ENERGETYCZNA CHIN WOBEC AZJI CENTRALNEJ – KONSEKWENCJE DLA EUROPY

Łukasz Gacek

Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
ul. Gronostajowa 3, 30-387 Kraków; lukasz.gacek@uj.edu.pl

Streszczenie. Po rozpadzie Związku Radzieckiego w Azji Centralnej wykształciła się potencjalna możliwość otwarcia nowych połączeń eksportu surowców do Europy, Azji Południowej oraz Azji Wschodniej. Azja Centralna doskonale wpisuje się w chiński plan długookresowego zabezpieczenia dostaw energii. Zainteresowanie Chin koncentruje się zarówno na zasobach surowcowych będących w dyspozycji państw regionu jak również ich potencjale tranzytowym, pozywającym pozyskiwać energię z innych obszarów. Na tym polu Chiny rywalizują z Europą, zarówno o złoża surowcowe jak i trasy przesyłu.

Słowa kluczowe: Chiny, Azja Centralna, Europa, energia, ropa naftowa, gaz ziemny

WSTĘP

Od ponad dwóch dekad region Azji Centralnej ponownie stał się areną „wielkiej gry”¹. W XIX stuleciu był on obszarem ostrej rywalizacji politycznej oraz militarno-wywiadowczej pomiędzy Rosją a Wielką Brytanią. Obecnie zainteresowanie wyraźnie przykuwa płaszczyzna gospodarcza i pokaźne złoża surowców naturalnych, jakimi dysponują państwa powstałe po rozpadzie Związku Radzieckiego. Region Azji Centralnej w tym opracowaniu został wyodrębniony ze względu na kryterium geograficzne i obejmuje: Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan oraz Uzbekistan. Współczesna „wielka gra” o wpływy w regionie odbywa się z udziałem nie tylko podmiotów państwowych, ale również korporacji międzynarodowych, ugrupowań religijnych, ruchów terrorystycznych, separatystycznych oraz ekstremistycznych.

¹ Tematyka strategii energetycznej Chin wobec Azji Centralnej została szeroko zaprezentowana w monografii: Ł. Gacek, *Azja Centralna w polityce energetycznej Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.

W dobie wzrastającego zapotrzebowania na energię w świecie oraz szybkiego wyczerpywania się złóż surowcowych, rośnie znaczenie obszaru Azji Centralnej. Z punktu widzenia państw regionu, najważniejsze zagadnienie wiąże się z wyborem najdogodniejszych i najbardziej opłacalnych rynków zbytu. Spośród wielu kierunków, Chiny jawią się jako ten, który może przynieść najwięcej korzyści w długim przedziale czasowym, ze względu na rosnące zapotrzebowanie Chin na energię, niezbędne dla utrzymania wysokiego tempa rozwoju gospodarczego. Należy tu jednak pamiętać, że owa zależność ma charakter obustronny. Chiny mogą decydować od kogo będą kupować surowce kierując się tym, co dzieje się na międzynarodowych rynkach. Wykształca się tu relacja symbiotyczna, z uwagi na współzależność interesów. Kluczowym zagadnieniem dla władz w Pekinie pozostaje możliwość uzyskania dostępu do lokalnych rynków energii. Bezpieczeństwo energetyczne wpływa na szanse rozwojowe państwa, określa również ramy w kontekście zaspokajania potrzeb egzystencjonalnych własnych obywateli. Zapotrzebowanie Chin na energię nie ma zatem jedynie wymiaru gospodarczego, ale wpływa także na ogólny proces modernizacji państwa. To z kolei ma bezpośrednie przełożenie na sferę polityczną, decydując o legitymizacji rządzącej Chinami partii komunistycznej. Definiując pojęcie bezpieczeństwa energetycznego, najczęściej wskazuje się na stałą dostępność energii po przystępnej cenie, zróżnicowanie nośników energii oraz dywersyfikację źródeł dostaw. Azja Centralna stanowi w tym przypadku dla Chin ważny obszar pozyskiwania surowców, pozwalający częściowo zrównoważyć rolę innych źródeł importu.

W tych rozważaniach należy zauważyć, że działania Chin niosą ze sobą określone następstwa dla polityki europejskiej, realizowanej w odniesieniu do państw leżących w pobliżu Morza Kaspijskiego. Państwa Starego Kontynentu, kierując uwagę w tę stronę zamierzały zminimalizować częściowo zależność od importu energii z Rosji. Wydaje się jednak, że walka o dostęp do surowców centralnoazjatyckich została już rozstrzygnięta na korzyść Chin, kosztem głównie Europy. Perspektywa realizacji planów budowy nowych linii przesyłowych z Azji Centralnej do Europy jawi się coraz mgliściej, w obliczu rosnącej liczby projektów ukierunkowanych na Azję Wschodnią. Brak synergii działań w płaszczyźnie energetycznej powoduje, że projekty europejskie pozostają przeważnie na papierze. Doskonałym odzwierciedleniem tego jest projekt Nabucco, mający już tylko niewielkie szanse na realizację. O porażce dotychczasowej polityki europejskiej wobec Azji Centralnej świadczą dobitnie również działania Turkmenistanu, który już dzisiaj jest największym eksporterem gazu do Państwa Środka. Plany władz w Pekinie, dotyczące zwiększenia udziału gazu w łącznym bilansie energetycznym, korespondują ze strategią Turkmenistanu dającą priorytet dla eksportu do Chin.

ROSNĄCE ZAPOTRZEBOWANIE NA ENERGIĘ W PAŃSTWIE ŚRODKA

Od momentu rozpoczęcia procesu reform przez Deng Xiaopinga z końcem lat 70. ubiegłego wieku i zainicjowaniem polityki otwarcia na świat, Chiny weszły na drogę szybkiego rozwoju, osiągając średniorocznie wzrost na poziomie niemal dwucyfrowym. To w oczywisty sposób wpłynęło na zwiększony popyt na energię. W 2009 roku Chiny stały się największym konsumentem energii na świecie, wyprzedzając Stany Zjednoczone². Jak wynika z treści rządowego dokumentu *China's Energy Policy 2012*, opublikowanego 24 października 2012 roku – w okresie 1981–2011 konsumpcja energii w Państwie Środka wzrastała średniorocznie o 5,82%, przy wzroście gospodarczym na poziomie 10%³. Zapotrzebowanie na energię ciągle wzrasta i w związku z postępującym procesem uprzemysłowienia oraz urbanizacji osiągnie swój szczyt dopiero w latach 2030–35. W samym tylko 2012 roku łączna konsumpcja energii w Chinach wyniosła 3,62 mld ton ekwiwalentu węgla i była najwyższa na świecie⁴. Gospodarka Chin opiera się głównie na węglu⁵. Ponad dwie trzecie energii zużywanej w Chinach pochodzi właśnie z węgla. Chiny są jednocześnie największym producentem i konsumentem węgla na świecie. Własna produkcja jednak nie równoważy krajowego zapotrzebowania, co zmusza do poszukiwania zagranicznych rynków. Obok węgla, w bilansie energetycznym systematycznie swoje pozycje umacniają ropa naftowa i gaz ziemny. Tu występuje jednak problem niewielkich rezerw własnych w stosunku do potrzeb. O ile w przypadku węgla Chiny dysponują ponad 13% światowych zasobów, o tyle w odniesieniu do ropy i gazu rezerwy wynoszą ledwie nieco ponad 1% światowych złóż. Stanowi to znaczący problem, biorąc pod uwagę fakt, że tylko w ostatniej dekadzie konsumpcja ropy podwoiła się, przy stosunkowo niskim wzroście własnej produkcji. To powoduje, że ponad połowę zapotrzebowania na ropę pokrywa import z zagranicy. Wedle US Energy Information Administration do 2040 roku udział importu w krajowej konsumpcji ropy może wynieść 72%⁶. Raport Wood Mackenzie z sierpnia 2013 roku sugerował z kolei, że import ropy do Chin zwiększy się z poziomu 2,5 mln baryłek dziennie w 2005 roku do 9,2 mln baryłek dziennie w 2020 roku. Wcześniej, w 2017

² G. Smith, Ch. Schmollinger, *China Passes U.S. as World's Biggest Energy Consumer*, IEA Says, Bloomberg 20.07.2010, <http://www.bloomberg.com/news/2010-07-19/china-passes-u-s-as-biggest-energy-consumer-as-oil-imports-jump-iea-says.html>.

³ *China's Energy Policy 2012*, Xinhua 24.10.2012, http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-10/24/c_131927649.htm.

⁴ *China's energy demand to peak in 20 years: expert*, Xinhua 25.05.2013, http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-05/25/c_132408324.htm.

⁵ Na temat charakterystyki głównych źródeł energii w Chinach zob. Ł. Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin. Aktywność państwowych przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012, s. 21–84.

⁶ *Country Analysis Briefs: China*, U.S. Energy Information Administration (EIA), 4.02.2014, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/China/china.pdf> (dostęp: 5.03.2014).

roku wyprzedzą Stany Zjednoczone na liście największych importerów ropy na świecie. W 2020 roku Chiny zapłacą za ropy zawrotną sumę 500 mld USD. Jednocześnie wzrośnie znaczenie państw OPEC, które będą wówczas zaspokajać aż 66% zapotrzebowania Chin (wobec 52% w 2005 roku)⁷. W 2013 roku z Bliskiego Wschodu pochodziło w sumie 52% importu ropy (2,9 mln baryłek dziennie [b/d]), Afryki 23% (1,3 mln b/d), Ameryki Północnej i Południowej 10% (562 tys. b/d), regionu Azji i Pacyfiku 2% (129 tys. b/d) oraz innych obszarów świata 13% (736 tys. b/d). Największymi eksporterami ropy do Chin były w tym czasie Arabia Saudyjska (19%), Angola (14%), a także Rosja, Iran, Oman, Irak, Wenezuela. Na ósmej pozycji w tym zestawieniu znalazł się reprezentant regionu Azji Centralnej. Był nim Kazachstan, który odpowiadał za 4% dostaw⁸.

Podobny schemat zależności stopniowo wyłania się również w odniesieniu do rynku gazu ziemnego. Uwidaczniają się tu stopniowo niemal te same problemy, gdyż średnioroczna konsumpcja tego surowca w ostatnich latach wzrastała zdecydowanie szybciej niż konsumpcja ropy. Prawie pięciokrotny wzrost krajowej konsumpcji w ciągu dekady całkowicie zmienia priorytety w zakresie rozwoju tego sektora. Przewiduje się, że gaz ziemny podwoi swój udział w miksie energetycznym Chin do 10% w 2020 roku. Wedle chińskich prognoz zapotrzebowanie na gaz może wynieść 230 mld m³ w 2015 roku, 350 mld m³ – w 2020 roku i 500 mld m³ – w 2030⁹. W 2013 roku udział importu surowca z zagranicy stanowił blisko 32% w konsumpcji krajowej. Dotychczasowy rozwój sytuacji każe spodziewać się dalszego uzależnienia Chin od importu¹⁰. Wśród głównych dostawców surowca do Chin bezwzględnie dominował Turkmenistan, na który przypadało ponad 46% dostaw do Chin (24,7 mld m³). Z regionu Azji Centralnej wyróżniał się również Uzbekistan, który znalazł się na szóstej pozycji w tym zestawieniu i odpowiadał za ponad 5% dostaw (2,9 mld m³). Wśród ważnych eksporterów gazu do Chin należy wymienić również Katar, Australię oraz Malezję i Indonezję¹¹.

⁷ Ch. Johnson, *China oil imports to overtake U.S. by 2017: WoodMac*, Reuters 20.08.2013, <http://www.reuters.com/article/2013/08/20/china-oil-idUSL6N0GL1AS20130820>.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Z. Jiping, *China's Natural Gas Demand and CNPC's Natural Gas Business Strategy*, China National Petroleum Corporation (CNPC) 30.11.2010, http://www.cnpc.com.cn/en/press/speeches/China_s_Natural_Gas_Demand_and_CNPC_s_Natural_Gas_Business_Strategy_.html?COLLCC=421947536& (dostęp: 5.09.2013).

¹⁰ *Rising demand pushes China's natural gas imports*, Xinhua, „China Daily” 29.01.2014, http://www.chinadaily.com.cn/business/chinadata/2014-01/29/content_17264203.htm.

¹¹ *Top 10 natural gas suppliers to China in 2013*, China Daily 29.05.2014, http://www.chinadaily.com.cn/business/2014-05/29/content_17544363.htm.

Rozwojowi sektora gazowego sprzyjają zapowiedzi zwiększenia udziału paliw niekopalnych w ogólnym bilansie konsumpcji energii. XII Plan „Pięcioletni (2011–2015) zakłada, że do 2015 roku energia ze źródeł niekopalnych będzie stanowiła 11,4% w krajowym zużyciu energii. Przewiduje także w tym samym czasie wzrost zainstalowanych zdolności wytwórczych, pochodzących z paliw niekopalnych – do 30%¹².

Tabela 1. Produkcja oraz konsumpcja węgla, ropy naftowej i gazu ziemnego w Chinach w latach 2002 i 2012

Węgiel	Produkcja [mln ton]	Konsumpcja [mln ton]
2002	775,2	728,4
2012	1825,0	1873,3
2012	47,5% światowej produkcji	50,2% światowej konsumpcji
Ropa naftowa	Produkcja [tys. b/d]	Konsumpcja [tys. b/d]
2002	3351	5262
2012	4155	10221
2012	5,1% światowej produkcji	11,7% światowej konsumpcji
Gaz ziemny	Produkcja [mld m ³]	Konsumpcja [mld m ³]
2002	32,7	29,2
2012	107,2	143,8
2012	3,2% światowej produkcji	4,3% światowej konsumpcji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *BP Statistical Review of World Energy. June 2013*, BP, Londyn 2013.

Utrzymujące się od trzech dekad wysokie tempo rozwoju gospodarczego zmusza Chiny do pozyskiwania energii za granicą. Większość importowanej ropy pochodzi z obszarów Bliskiego Wschodu i Afryki, cechujących się często brakiem stabilności politycznej, co nie pozostaje bez wpływu na ocenę ryzyka w tej przestrzeni. W dodatku 90% ropy dociera do Chin drogą morską, co stwarza kolejne niedogodności. Czas transportu oraz konieczność zapewnienia odpowiednich warunków bezpieczeństwa na przebiegu morskich tras przesyłowych pociąga za sobą rosnące koszty. Można wymienić co najmniej cztery morskie trasy transportowe, którymi docierają surowce do Państwa Środka. Pierwszy z Bliskiego Wschodu i Afryki przez Cieśninę Malakka i Morze Południowochińskie, drugi z Bliskiego Wschodu i Afryki przez Cieśniny Sunda, Gaspar, a następnie Morze Południowochińskie, trzeci z Ameryki Łacińskiej

¹² *China's Energy Policy 2012...*

przez Ocean Spokojny, Morze Filipińskie oraz Południowochińskie, i wreszcie czwarty z Bliskiego Wschodu i Afryki przez Cieśniny Lombok, Makassar, Maluku, Morze Filipińskie na zachodni Pacyfik¹³.

Władze Chin w tej sytuacji starają się budować alternatywne trasy prześytu surowców na lądzie, które pozwoliłyby omijać kontrolowaną przez Amerykanów Cieśninę Malakka. Częściowym rozwiązaniem mogą być istniejące jak również budowane rurociągi z Rosji¹⁴, Birmy¹⁵ i Azji Centralnej. Jednocześnie, w celu zabezpieczenia tras komunikacyjnych, Chiny starają się wzmacniać swoją obecność w państwach leżących w pobliżu ich przebiegu. Strategia „sznura pereł” zakłada rozwój powiązań o charakterze politycznym, militarnym i gospodarczym z Pakistanem, Bangladeszem, Sri Lanką, Birmą, Kambodżą, Tajlandią, Malediwami, Mauritium oraz Seszelami¹⁶.

AZJA CENTRALNA W PLANACH DYWERSYFIKACJI DOSTAW ENERGII DO CHIN

Chiny przywiązują dużą uwagę do swojej dyplomacji energetycznej, służącej stworzeniu rozległej sieci relacji z państwami zasobnymi w surowce naturalne. Poza Bliskim Wschodem i Afryką, Chiny dostrzegają również spory potencjał Azji Centralnej w tym zakresie.

Azja Centralna odgrywa strategiczną rolę w polityce zagranicznej Chin. Uwaga koncentruje się przede wszystkim na zagadnieniach dotyczących bezpieczeństwa oraz współpracy gospodarczej, w tym również energetycznej. Z punktu widzenia Chin szczególne znaczenie przypisuje się kwestiom takim jak:

¹³ Z. Xuegang, *China's Energy Corridors in Southeast Asia*, „China Brief” 2008, t. 8, nr 3.

¹⁴ W 2006 r. podjęto decyzję o budowie ropociągu Wschodnia Syberia–Ocean Spokojny, z Tajszet w okolicach Irkucka do portu Koźmino, niedaleko Władywostoku. Trzy lata później zrealizowana została faza inwestycji obejmująca budowę odcinka z Tajszet do Skoworodino. W następnej fazie w latach 2014–2015 przewiduje się budowę ropociągu do Koźmino. Częścią tej inwestycji była budowa odgałęzienia ze Skoworodino do chińskiego Daqing w prowincji Heilongjiang o przepustowości 30 mln ton rocznie. Tą nitką 1 stycznia 2011 r. popłynęły pierwsze dostawy ropy do Chin.

¹⁵ Budowa ropociągu i gazociągu z birmańskiego Kyaukpyu na wschodnim wybrzeżu do chińskiej prowincji Yunnan rozpoczęła się jesienią 2009 r. Pracami kierowała chińska spółka naftowa *China National Oil Company (CNPC)*. [Liu Yiyu, *CNPC begins work on oil port in Myanmar*, „China Daily” 4.11.2009]. 31 maja 2013 r. *CNPC poinformował, że gazociąg o długości 793 km został ukończony, a równolegle biegnący ropociąg został zrealizowany w 94%* [Trans-Myanmar pipeline ready for trials: CNPC, „Mizzima News” 31.05.2013].

¹⁶ Na temat chińskiego „sznura pereł” zob. Ł. Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin. Aktywność państwowych przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012, s. 255–263.

- zabezpieczenie dostaw surowców w długim okresie czasowym;
- podkreślanie roli Azji Centralnej w tranzycie surowców i możliwości stworzenia ułatwień w dostępie do innych rynków lokujących się na zachodzie, głównie na Kaukazie i w Iranie;
- dywersyfikacja dostaw, dająca szansę częściowego uniezależnienia się od importu z Bliskiego Wschodu i Afryki;
- obniżenie kosztów i czasu transportu oraz zmniejszenie zależności od tzw. wąskich przejść morskich, głównie przez Cieśninę Malakka;
- rozbudowa infrastruktury transportowej i komunikacyjnej w regionach zachodnich Chin oraz w państwach sąsiednich, powiązana z planami realizacji nowych projektów energetycznych;
- poszukiwanie nowych możliwości biznesowych dla rodzimych przedsiębiorców oraz stworzenie dogodnych warunków w dostępie do lokalnych rynków;
- współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa i budowanie stabilności w obszarach przygranicznych Chin (głównie w kontekście zwalczania tzw. „trzech sił zła” – terroryzmu, separatyzmu i ekstremizmu)¹⁷.

Władze w Pekinie realizują swoją strategię, promując rozwój dobrosąsiedzkich relacji z całym regionem. Celem jest stworzenie dogodnych warunków dla współpracy gospodarczej i handlowej oraz wspólne przeciwdziałanie zagrożeniom dla stabilności regionalnej. We wrześniu 2011 roku Chiny wydały białą księgę *China's Peaceful Development*, w której zadeklarowały swoje poparcie dla rozwoju pokojowej współpracy regionalnej i dobrosąsiedzkich relacji służących budowaniu harmonijnego ładu w Azji. Zgodnie z treścią dokumentu, rozwój Chin i długotrwała stabilność stwarzają szansę dla państw sąsiednich. Priorytetem Chin pozostaje zatem zwiększenie powiązań handlowych, współpracy przynoszącej korzyści wszystkim stronom oraz promowanie regionalnej integracji gospodarczej¹⁸. Ważną rolę w tej materii odgrywa kooperacja w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy (Shanghai Cooperation Organization – SCO). Utworzona 15 czerwca 2001 roku organizacja skupia sześć państw: Chiny, Rosję, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan i Uzbekistan. W jej ramach nacisk kładzie się na rozwój dobrosąsiedzkich relacji pomiędzy krajami członkowskimi, a także sprawy bezpieczeństwa i stabilności w regionie. W ramach SCO funkcjonuje Regionalna Struktura Antyterrorystyczna, pozwalająca na podejmowanie wspólnych działań na rzecz walki z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem. Szanghajska Organizacja Współpracy stanowi dla Chin skuteczny mechanizm służący ekspansji ekonomicznej w regionie.

¹⁷ Szerzej zob. Ł. Gacek, *Azja Centralna w polityce energetycznej Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s. 47–62.

¹⁸ *China's Peaceful Development*, Information Office of the State Council, The People's Republic of China, Beijing, 2011, http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-09/06/c_131102329.htm.

W ciągu dwóch dekad odnotowano gwałtowny wzrost obrotów handlowych pomiędzy Chinami a państwami Azji Centralnej z poziomu 527 mln USD w 1992 roku do 30 mld USD w 2010 roku¹⁹, a w 2013 roku wzrósł do 40 mld USD²⁰.

Chiny zwracają szczególną uwagę na rozszerzanie powiązań gospodarczych z regionem, co pozwoli zdynamizować politykę rozwojową oraz zmniejszyć ryzyko zaburzeń społecznych w zachodniej części kraju. Dokonują rewitalizacji połączeń komunikacyjnych w Azji Centralnej, obejmujących połączenia drogowe, kolejowe, powietrzne, komunikacyjne, jak również naftowe i gazowe. W opinii Zhu Zhiquna działania dyplomacji Chin są motywowane wzrastającym zapotrzebowaniem na energię, jak również chęcią pozyskania nowych rynków eksportowych i inwestycyjnych dla rodzimych przedsiębiorców²¹. Zhao Huirong oraz Wu Hongwei argumentowali, że przez promocję strategii dobrosąsiedztwa oraz polityki rozwoju zachodnich regionów władze Chin starają się przede wszystkim zapewnić dogodne środowisko inwestycyjne w podejmowaniu współpracy w płaszczyźnie energetycznej z lokalnymi partnerami²².

Istotną rolę w płaszczyźnie energetycznej odgrywają istniejące już połączenia naftowe i gazowe pomiędzy państwami Azji Centralnej a Chinami. Najważniejsze z nich to ropociąg z Kazachstanu do Chin, a także gazociąg Azja Centralna–Chiny. Pierwszy z nich pozwala na transport ropy pochodzącej z pól naftowych znajdujących się w zachodniej części Kazachstanu²³. Drugi – biegnący z Turkmenistanu, przez terytoria Uzbekistanu oraz Kazachstanu dociera do miasta Horgos, graniczącego z Chinami, by tam połączyć się z wewnątrzchińskim gazociągiem Zachód–Wschód. Porozumienie z połowy 2009 roku określiło wielkość rocznych dostaw gazu do Chin tym połączeniem na poziomie 40 mld m³ od 2013 roku²⁴.

¹⁹ *China's Central Asia Problem*, International Crisis Group, Asia Report nr 244, Bruksela 27.02.2013, <http://www.crisisgroup.org/~media/files/asia/north-east-asia/244-chinas-central-asia-problem.pdf>.

²⁰ *China-central Asia trade seeing fast growth*, „China Daily” 13.02.2014, http://www.chinadaily.com.cn/business/2014-02/13/content_17281788.htm.

²¹ Szerzej zob. Zhu Zhiqun, *China's New Diplomacy: Rationale Strategies and Significance*, Ashgate Publishing Ltd., Farnham 2010.

²² Zhao Huirong, Wu Hongwei, *China's Energy Foreign Policy Towards the Caspian Region: The Case of Kazakhstan*, w: *Secure Oil and Alternative Energy: The Geopolitics of Energy Paths of China and the European Union*, red. M. Parvizi Amineh, Guang Yang, BRILL, Leiden 2012, s. 180.

²³ Ł. Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin*, s. 162.

²⁴ *Ibidem*, s. 169–170.

RELACJE CHIN Z KAZACHSTANEM, TURKMENISTANEM I UZBEKISTANEM
W PŁASZCZYŹNIE ENERGETYCZNEJ

Największy potencjał w zakresie posiadanych rezerw surowcowych w regionie posiadają Kazachstan, Turkmenistan oraz Uzbekistan. Pozostałe dwa państwa – Kirgistan i Tadżykistan nie dysponują zbyt okazałymi złożami ropy i gazu. Ich niezaprzeczalnym bogactwem jest hydroenergetyka. Niemniej ten potencjał wykorzystywany jest obecnie w bardzo niewielkim stopniu.

Tabela 2. Rezerwy węgla, ropy naftowej i gazu ziemnego w Kazachstanie, Turkmenistanie i Uzbekistanie (2012)

Kraj \ Rezerwy	Węgiel	Ropa naftowa	Gaz ziemny
Kazachstan	33600 mln ton (3,9%)	3,9 mld ton 30,0 mld baryłek (1,8%)	45,7 bln stóp ³ 1,3 bln m ³ (0,7%)
Turkmenistan		0,1 mld ton 0,6 mld baryłek	618,1 bln stóp ³ 17,5 bln m ³ (9,3%)
Uzbekistan		0,1 mld ton 0,6 mld baryłek	39,7 bln stóp ³ 1,1 bln m ³ (0,6%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *BP Statistical Review of World Energy: June 2013*, BP, Londyn 2013.

Najsilniejsze więzi łączą Chiny w Azji Centralnej z Kazachstanem, który pozostaje ich największym partnerem gospodarczym w regionie. Wartość wzajemnych obrotów handlowych za 2013 roku osiągnęła wartość blisko 29 mld USD, wykazując systematycznie trwałą tendencję wzrostową. Obydwa państwa prognozują wzrost do poziomu 40 mld USD już w 2015 roku²⁵. Na polu energetycznym Chiny mają ugruntowaną pozycję w Kazachstanie. Udział chińskich przedsiębiorstw w kazachskim przemyśle naftowo-gazowym w 2013 roku szacowany był na 40%²⁶. Ta aktywność w Kazachstanie od początku charakteryzowała się odmienną specyfiką w stosunku do działań podejmowanych przez zachodnie koncerny. Od końca lat 90. Chiny skupiły się na przejmowaniu wielu pomniejszych pól naftowych w zachodniej części kraju.

W 1997 roku podpisane zostało pierwsze porozumienie z udziałem największego chińskiego przedsiębiorstwa naftowego China National Petroleum Corporation (CNPC) w sprawie nabycia 60% udziałów kazachskiego przedsię-

²⁵ *China-central Asia trade seeing fast growth...*

²⁶ *Share of Chinese companies in Kazakhstani oil branch to exceed 40% in 2013 – source, KazTAG. The Kazakh Telegraph Agency 8.01.2013.*

biorstwa Aktobemunaigaz. Trzy miesiące później chiński koncern uzyskał kontrolę nad drugim co do wielkości kazachskim polem naftowym Uzen. Chiny wpisały się doskonale w kazachską strategię związaną z chęcią zróżnicowania dróg eksportu surowców. Duże znaczenie w tym kontekście miała zrealizowana w latach 2003–2009 budowa ropociągu do Państwa Środka, którego udziałowcami zostały państwowe spółki, CNPC oraz KazMunaiGas (KMG). CNPC zaangażował się również w szereg innych przedsięwzięć, które pozwoliły mu znacząco wzmocnić pozycję na lokalnym rynku. W 2005 roku dokonał zakupu koncernu naftowego Petrokazakhstan. Cztery lata później udzielił pożyczki KazMunaiGas w wysokości 5 mld USD, co umożliwiło wspólne nabycie pakietu większościowego w innym przedsiębiorstwie MangistauMunaiGas. Chiński koncern naftowy uzyskał także pakiet kontrolny w CNPC-Aktobemunaigas.²⁷ Warto odnotować, że podczas pobytu przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Astanie we wrześniu 2013 roku, doszło do podpisania porozumienia pomiędzy CNPC a KMG, które zakłada sprzedaż Chińczykom 8,33% udziałów w największym projekcie dotyczącym eksploatacji złóż Kaszagan²⁸. Podczas tej wizyty, Chiny podpisały z Kazachstanem łącznie dwadzieścia dwie umowy na sumę 30 mld USD, dotyczące głównie sektora naftowo-gazowego, m.in. budowy rafinerii w Kazachstanie²⁹.

Dużą aktywność na kazachskim rynku, obok CNPC przejawiają inne chińskie przedsiębiorstwa. Można tu wspomnieć o spółce inwestycyjnej China International Trust and Investment (CITIC), która w 2006 roku nabyła od kanadyjskiego Nations Energy udziały w złożach naftowych Karazhanbas na południu Kazachstanu. Trzy lata później koncern China Guangdong Nuclear Power Co. (CGNPC) zawarł z kolei porozumienie z kazachskim funduszem Samruk-Kazyna. Dodatkowo w tym samym czasie Samruk-Kazyna wspólnie z chińskim China Development Bank udzielili kredytu 2,7 mld USD koncernowi Kazakhmys, liderowi w branży produkcji miedzi³⁰. Chiny hojnie wspierają rozwój przemysłu energetycznego i wydobywczego w Kazachstanie, sięgając po instrumenty finansowe. Ważnym elementem tej strategii są niskoprocentowe pożyczki. W 2009 roku Kazachstan uzyskał kredyty w wysokości 10 mld USD, głównie na potrzeby rozwoju sektora energetycznego³¹. Kazachstan ukierunkowuje swoje działania coraz bardziej na wschód Azji. Przemawia za tym niezwykle chłonny i perspektywiczny rynek. Dobry przykład takiego działania stanowi

²⁷ Szerzej zob. Ł. Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin...*, s. 163–164.

²⁸ Projekt realizowany jest z udziałem międzynarodowego konsorcjum North Caspian Operating Company (NCOC), w skład którego wchodzi: KazMunaiGas, Eni, Royal Dutch Shell, Total, ExxonMobil (wszystkie mają równe udziały 16,85%) oraz ConocoPhillips (8,49%) i japoński Inpex (7,56%).

²⁹ M. Gordeyeva, *China buys into giant Kazakh oilfield for \$5 billion*, Reuters 7.09.2013, <http://www.reuters.com/article/2013/09/07/us-oil-kashagan-china-idUSBRE98606620130907>.

³⁰ Szerzej zob. Ł. Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin...*, s. 164–165.

³¹ *Ibidem*, s. 158.

współpraca w sektorze nuklearnym. Warto wspomnieć, że w lutym 2011 roku w czasie wizyty w Pekinie prezydent Nursułtan Nazarbajew mówił o gotowości zabezpieczenia 40% chińskiego zapotrzebowania na uran³². Wychodzi to na przeciw chińskim oczekiwaniom, zważywszy na skalę ich inwestycji w rozbudowę reaktorów atomowych.

Kolejnym ważnym partnerem gospodarczym Chin w regionie jest Turkmenistan. W 2012 roku wartość wzajemnych obrotów handlowych wyniosła 10,3 mld USD³³. Uwagę Chin zwraca przede wszystkim ogromny potencjał Turkmenistanu w zakresie posiadanych rezerw gazu ziemnego. Turkmenistan odpowiada za blisko połowę importu do Chin. Przewodniczący Xi Jinping podczas wizyty w Aszchabadzie we wrześniu 2013 roku określił współpracę energetyczną z Turkmenistanem mianem modelowej, wyrażając jednocześnie chęć rozbudowy infrastruktury przesyłowej i zwiększenia obrotu gazem³⁴. Chiny pozostają nie tylko istotnym odbiorcą surowca, ale również odgrywają znaczącą rolę w planach Turkmenistanu związanych z dywersyfikacją eksportu gazu. Kluczowe w tej sprawie okazało się porozumienie z 2007 roku o budowie gazociągu i transporcie surowców, podpisane przez Chiny oraz Kazachstan, Turkmenistan i Uzbekistan. Zaledwie półtora roku później 14 grudnia 2009 roku nastąpiło uruchomienie gazociągu Azja Centralna–Chiny, co pozwoliło Turkmenistanowi w dużej mierze uniezależnić się od rosyjskiego kierunku. 23 listopada 2011 roku Chiny i Turkmenistan osiągnęły w Pekinie porozumienie w sprawie ustanowienia długoterminowego i stabilnego, strategicznego partnerstwa energetycznego. Turkmenistan zobowiązał się do zwiększenia eksportu gazu do Chin z poziomu 25 mld m³ do 65 mld m³ rocznie w najbliższej przyszłości³⁵. W czasie wspomnianej wizyty Xi Jinpinga w Aszchabadzie we wrześniu 2013 roku, podpisana została umowa w tej sprawie pomiędzy CNPC a TurkmenGas. Prezydent Turkmenistanu Kurbankuły Berdymuchammedow podtrzymał wówczas wcześniejsze zobowiązanie, mówiące o możliwości zwiększenia dostaw do 65 mld m³. Porozumienia przewidywały również budowę do 2016 roku czwartej nitki gazociągu łączącej Chiny z Turkmenistanem³⁶.

³² Nursułtan Nazarbajew podróżował szybkobieżnym pociągami z Pekinu do Tianjinu (Нурсултан Назарбаев совершил поездку на высокоскоростном поезде из Пекина в Тяньцзинь), „Казахстанская правда” 23.02.2011.

³³ Chinese president meets Turkmenistan counterpart on ties, Xinhua, „People’s Daily” 4.09.2013.

³⁴ T. Ng, Xi Jinping secures greater security and energy ties with Turkmenistan, „South China Morning Post” 4.09.2013.

³⁵ Wu Jiao, Cui Haipei, China, Turkmenistan sign key gas agreement, „China Daily” 24.11.2011.

³⁶ China, Turkmenistan agree to promote energy cooperation, Xinhua, „People’s Daily” 4.09.2013.

Obok Kazachstanu i Turkmenistanu, w strategii energetycznej Chin wobec regionu ważne miejsce przypada Uzbekistanowi. Chiny, podobnie jak we wcześniejszych przypadkach, swoją pozycję umacniają przede wszystkim w obszarach związanych z gospodarką (wartość wzajemnych obrotów handlowych w 2013 roku – 5,2 mld USD)³⁷. podczas gdy rok wcześniej tylko 2,88 mld USD³⁸. Uzbeckie statystyki wskazywały, że Chiny były w tym czasie największym zagranicznym inwestorem, skupiając ponad jedną trzecią wszystkich zagranicznych inwestycji. Ożywioną działalność w 2013 roku prowadziło tam zarejestrowanych 455 chińskich przedsiębiorstw. Od 2002 roku, dzięki chińskim inwestycjom oraz pożyczkom finansowym zrealizowano w Uzbekistanie około 83 projektów inwestycyjnych na sumę 6,75 mld USD (52 projekty w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych o wartości 5,75 mld USD oraz 21 projektów z udziałem niskoprocentowych pożyczek o wartości 992,4 mln USD)³⁹. Chiny pozostają szczególnie aktywne w branży energetycznej. Sam prezydent Islam Karimow powiedział we wrześniu 2013 roku, że energetyka stanowi priorytet dla dwustronnej współpracy⁴⁰. Chińskie koncerny zaktywizowały swoją działalność w Uzbekistanie od początku nowego milenium. W czerwcu 2004 roku podczas wizyty przewodniczącego ChRL Hu Jintao w Uzbekistanie, CNPC podpisał z Uzbekneftegaz umowy o współpracy w sektorze naftowo-gazowym. Oba koncerny uzgodniły jednocześnie warunki dotyczące poszukiwań surowców w pięciu blokach na lądzie na powierzchni 34 km². Od 2006 roku Chiny uczestniczą w międzynarodowym konsorcjum – z udziałem Uzbekneftegaz, rosyjskiego Łukoil, malezyjskiego Petronas oraz południowokoreańskiego National Oil Corporation – zajmującym się eksploatacją złóż surowcowych w obszarze Morza Aralskiego⁴¹. Poza tym, Uzbekistan odgrywa ważną rolę jako obszar tranzytu surowca z Turkmenistanu do Rosji i Chin. O rosnącym zaangażowaniu Chin na uzbeckim rynku świadczy skala podejmowanych przedsięwzięć. W czerwcu 2012 roku w Pekinie Chiny i Uzbekistan podpisały łącznie ponad czterdzieści porozumień gospodarczych, z zakresu inwestycji oraz finansów, opiewających na łączną sumę 5,2 mld USD. Mowa była o dostarczaniu do Chin takich dóbr jak: bawełna, uran, gaz ziemny, metale rzadkie i nieżelazne. Wiele miejsca poświęcono kwestiom związanym z rozbudową sieci transportowych i komunikacyjnych. Obydwie strony wyraziły wtedy swoje poparcie dla realizacji budowy linii kolejowej, łączącej Chiny, Kirgistan i Uzbekistan, która w zamyśle twórców ma stanowić najkrótszą trasę z Azji Centralnej i Połu-

³⁷ *Uzbekistan and China discuss perspectives of economic cooperation*, „Uzbekistan Daily” 15.06.2014.

³⁸ *China, Uzbekistan to deepen all-around cooperation*, Xinhua, „China Daily” 8.09.2013.

³⁹ *Uzbek, Chinese leaders hold negotiations in Tashkent*, „Uzbekistan Daily” 10.09.2013.

⁴⁰ Wu Jiao, Li Xiaokun, *Energy is priority, leaders agree*, „China Daily” 10.09.2013.

⁴¹ *CNPC to Tap Oil and Natural Gas in Uzbekistan*, Xinhua, China.org.cn 3.09.2006, <http://www.china.org.cn/english/2006/Sep/179963.htm> (dostęp: 5 IX 2013).

dniowej do Chin⁴². W czasie pobytu Xi Jinpinga w Taszkencie we wrześniu 2013 roku obydwa kraje podpisały ponad trzydzieści porozumień na sumę 15 mld USD, z czego 7,7 mld USD będą stanowiły chińskie inwestycje. Porozumienia przewidują współpracę w sektorach związanych z ropą naftową, gazem ziemnym i uranem. Xi zapowiedział wówczas, że celem obydwóch krajów będzie zwiększenie wzajemnej wymiany handlowej do poziomu 5 mld USD w 2017 roku⁴³.

PAŃSTWA AZJI CENTRALNEJ UKIERUNKOWUJĄ SIĘ NA CHINY

Po uzyskaniu niepodległości, państwa Azji Centralnej pozostawały w dalszym ciągu częścią systemu rurociągów prowadzących do Rosji. Dopiero z czasem sytuacja ta zaczęła ulegać częściowej zmianie. Wykształciło się szereg alternatywnych kierunków, które zaczęły zyskiwać prymat nad dotychczasowym rozwiązaniem. Korzystne położenie geopolityczne oraz uwarunkowania geograficzne regionu sprawiają, że istnieje tu bardzo wiele możliwości w kontekście wyboru kierunku przesyłu surowców. Można wymienić następujące opcje: północna – prowadząca do Rosji, wschodnia – do Chin, południowa – do Iranu, południowo-wschodnia – do Indii, a także zachodnia do Europy. Minusem jest to, że region nie znajduje się blisko głównych, zagranicznych rynków zbytu. Dodatkową niedogodnością jest ostra konkurencja ze strony takich potentatów energetycznych jak Rosja, Iran czy obszar Bliskiego Wschodu, co w oczywisty sposób wpływa na podejmowane wybory.

Spośród wielu możliwości eksportu surowców, wydaje się, że Chiny reprezentują najbardziej perspektywiczny i opłacalny kierunek eksportu surowców z punktu widzenia centralnoazjatyckich producentów. Potwierdzeniem tego są tezy zawarte w raporcie firmy Wood Mackenzie z października 2012 roku, gdzie zaprezentowano długoterminową prognozę na temat eksportu gazu z Azji Centralnej (Turkmenistanu, Kazachstanu i Uzbekistanu). Z treści dokumentu wynika, że kraje eksporterzy powinni ukierunkować swoją aktywność na wschód, a nie na zachód. Położenie geograficzne oraz potencjał produkcyjny dają państwom Azji Centralnej możliwość zaopatrywania różnych rynków. Największy potencjał stwarzają jednak Chiny, dzięki transazjatyckiemu rurociągowi. Według szacunków, chińskie zapotrzebowanie na import gazu z Azji Centralnej wzrośnie o około 45 mld m³ w 2015 roku, oraz o 50 mld m³ w 2020 roku, w stosunku do poziomu określonego w obecnych umowach. Chiny starają się zdywersyfikować źródła dostaw energii, obserwując bacznie to, co dzieje się na międzynarodowych rynkach surowcowych. Z jednej strony ilość impor-

⁴² *Uzbekistan, China ink agreements for US\$5.2 bn*, „Uzbekistan Daily” 8.06.2012.

⁴³ *Uzbekistan, China ink agreements for US\$15bn*, „Uzbekistan Daily” 10.09.2012.

towanego gazu może być zmniejszona przez same Chiny w związku z planami zwiększenia produkcji gazu niekonwencjonalnego. Z drugiej państwa Azji Centralnej będą musiały zmierzyć się z rosnącą konkurencją ze strony eksporterów skroplonego gazu LNG oraz innych dostawców wykorzystujących do transportu rurociągi. W porównaniu z Chinami inne rynki reprezentują stosunkowo skromny potencjał. Takie kierunki jak: Rosja, Iran, Indie oraz Europa charakteryzują się dosyć ograniczonymi możliwościami importowymi. Od czasu kryzysu gospodarczego eksport gazu do Rosji wyraźnie się zmniejszył i nie przewiduje się znaczącego wzrostu w przyszłości, co stanowi pochodną spadku zapotrzebowania na rosyjski gaz w Europie. W stosunku do Iranu, w ciągu ostatnich pięciu lat, eksport systematycznie wzrastał, jednak problemem pozostają tu ograniczenia rynkowe. Projekt TAPI (gazociąg Turkmenistan–Afganistan–Pakistan–Indie), pomimo ogromnego potencjału, wiąże się z dużymi wyzwaniem finansowymi oraz licznymi problemami w zakresie bezpieczeństwa. Pomysł transkaspjskiego rurociągu do Europy również nie został zrealizowany, ustępując miejsca innym konkurencyjnym projektom.⁴⁴

Wydaje się, że wydarzenia z 2013 roku ostatecznie pogrzebały szanse na budowę gazociągu Nabucco,⁴⁵ sztandarowego projektu Unii Europejskiej, który miał pozwolić państwom Europy Środkowej na zmniejszenie zależności od rosyjskich dostaw gazu. Rurociąg miał przebiegać na długości ponad 1,3 tys. km z Turcji do Austrii, przez Bułgarię, Rumunię i Węgry. Na początku roku z konsorcjum wystąpił jednak kluczowy inwestor, niemiecka firma RWE, sprzedając w kwietniu swoje udziały austriackiemu OMV.⁴⁶ Niedługo potem, pod koniec czerwca szef wykonawczy OMV Gerhard Roiss poinformował, że Nabucco-West nie zostało wybrane przez konsorcjum zrzeszające operatorów złóż gazu Szah Deniz II, przegrywając tym samym rywalizację z konkurencyjnym Gazociągiem Transadriatyckim (Trans Adriatic Pipeline – TAP). Liczący 870 km gazociąg TAP ma dostarczać azerski gaz z Turcji przez Grecję, Albanię i południowe Włochy na zachód Europy.⁴⁷ To rozwiązanie stanowi niewątpliwie pośredni sukces Rosji forsującej alternatywny projekt South Stream. Sam projekt Nabucco od początku miał małe szanse powodzenia. Wysokie koszty realizacji gazociągu Nabucco oraz obawy związane z zapewnieniem odpowiednich ilości surowca były głównymi barierami w jego realizacji. Bez dodatkowych

⁴⁴ Wood Mackenzie: *Central Asia's long-term gas export potential hinges on successful delivery of South Iolotan project*, Wood Mackenzie 11.10.2012, <http://www.woodmacresearch.com/cgi-bin/wmprod/portal/corp/corpPressDetail.jsp?oid=10839846> (dostęp: 17.10.2012).

⁴⁵ Nabucco to nazwa proponowanego gazociągu, który miał dostarczać gaz Iranu, Azerbejdżanu i Turkmenistanu do Europy. Udziałowcami w przedsięwzięciu jest utworzona w 2004 r. spółka Nabucco Gas Pipeline International, w skład którego weszły węgierski MOL, austriacki OMV, rumuński Transgas, bułgarski holding energetyczny BEH, turecki Botas oraz niemiecki RWE (wszystkie po 16,67% udziałów).

⁴⁶ *OMV buys RWE stake in Nabucco gas pipeline project*, Reuters 14.04.2013.

⁴⁷ *TAP to carry Azeri gas via Greece as Austria loses out*, Reuters 26.06.2013.

ilości gazu z Rosji trudno byłoby go zapłacić i to zapewne stało się główną przyczyną wycofania się niemieckiej spółki z przedsięwzięcia. Dodatkowych ilości gazu nie gwarantował również Turkmenistan. Pośrednią rolę odegrały w tym Chiny, które już wcześniej zdołałyby pozyskać przychyłność Turkmenistanu, bardzo mocno angażując się w rozwój bogatych złóż Jolotan oraz działania zmierzające do zwiększenia przepustowości dotychczasowych połączeń gazowych. O sposobie traktowania tej sprawy dobitnie świadczyła wypowiedź chińskiego dyplomaty, który wprost oświadczył, że Chiny nie popierają planów budowy transkaspjskiego połączenia gazowego z Turkmenistanu do Europy, bo to automatycznie osłabiałoby ich pozycję w negocjacjach cenowych z władzami w Aszchabadzie⁴⁸.

Państwa regionu mają świadomość, jakie perspektywy przedstawia niezwykle chłonny chiński rynek. Muszą jednak sprostać ostrej konkurencji, w takim samym stopniu zabiegającej o możliwość zaspakajania potrzeb chińskich konsumentów. Ta rywalizacja najpełniej objawia się na przykładzie handlu gazem ziemnym. Alternatywę wobec centralnoazjatyckiego gazu stwarza rosnący import surowca w formie skroplonej. Import LNG w Chinach w 2011 roku wyniósł 12,21 mln ton, co oznaczało, że wzrósł o ponad 30% w skali roku. Najwięcej surowca sprowadzono z Australii, Kataru oraz Indonezji⁴⁹. Niepokój w Azji Centralnej powinien wiązać się z wyłanianiem się nowych potęg na rynku gazu ziemnego. Prognozy przewidują, że przed 2020 roku Australia stanie się największym producentem LNG. Ostatnie lata wykazują w Chinach prawdziwy boom w zakresie importu gazu w formie skroplonej. Na początku 2012 roku pięć istniejących chińskich terminali było gotowych do przyjęcia 29 mld m³ gazu w formie skroplonej. Dzięki budowanym kolejnym sześciu, które mają być ukończone w latach 2013–2015, ten pułap zwiększy się o dalsze 23 mld m³⁵⁰. Stały wzrost importu LNG stanowi jedną z przyczyn korekty planów dotyczących wydobycia gazu łupkowego w Chinach. Na początku 2013 roku prognozowano, że jego produkcja w 2020 roku wyniesie tylko 18 mld m³, czyli zaledwie 23% wobec pierwotnych planów rządowych, mówiących o 80 mld m³. Co ciekawe, jeszcze rok wcześniej mowa była o 23 mld m³.⁵¹ W Państwie Środka nie produkuje się jeszcze gazu z łupków na skalę przemysłową, gdzie operuje największy chiński koncern CNPC, współpracując z firmą Shell. Problemem jest zarówno skomplikowana technologia wydo-

⁴⁸ *China's interest in Russian gas may decrease after deal with Turkmenistan – paper*, RIA Novosti 24.11.2011.

⁴⁹ Li Xin, *China's LNG imports up 30% in 2011*, Interfax, 31.01.2012.

⁵⁰ A.S. Corbeau, D. Volk, J. Sinton, J. Jiang, Jiang Ping, T. Teng, Li Boshu, Yue Fen, *Gas Pricing and Regulation. China's Challenges and IEA Experience*, International Energy Agency, Paryż 2012, s. 27–28.

⁵¹ B. Haas, R. Katakey, *China's Shale Gas No Revolution as Price Imperils Output: Energy*, Bloomberg 19.02.2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-02-19/china-s-shale-gas-no-revolution-as-price-imperils-output-energy.html> (dostęp: 5.09.2013).

bywcza, jak również inna niż w Stanach Zjednoczonych struktura geologiczna, co zmusza do stosowania zróżnicowanych technik, wymagających kilkuletniego przygotowania. W tej sytuacji Chiny będą pokrywać swoje zapotrzebowanie nabywając większe ilości skroplonego gazu od zagranicznych dostawców.

Uwzględniając założenia rozwojowe chińskiego sektora gazowego oraz wyłaniające się nowe możliwości importu surowców, państwa Azji Centralnej mogą skoncentrować swoje wysiłki na rzecz przedstawienia korzystniejszej oferty dla Chin. Sytuacja wydaje się temu sprzyjać. Warto bowiem nadmienić, że Chiny w połowie października 2012 roku zainicjowały budowę trzeciego już gazociągu Zachód–Wschód z Horgos w Xinjiangu do Fuzhou w prowincji Fujian na wschodnim wybrzeżu. Surowiec ma trafiać głównie z Azji Centralnej. Na tym nie koniec, bowiem w planach jest również budowa czwartej i piątej nitki.⁵²

PODSUMOWANIE

Od momentu uzyskania niepodległości, państwa Azji Centralnej podjęły usilne starania na rzecz uniezależnienia się od Rosji i otwarcia nowych linii przesyłu surowców na alternatywne rynki. Geograficzna lokalizacja stwarzała regionalnym eksporterom duże pole manewru w kontekście wyboru potencjalnych kontrahentów. Rozstrzygnięcia ostatnich lat pokazują, że przewagę w dostępie do centralnoazjatyckich źródeł surowców uzyskały Chiny, kosztem innych wpływowych graczy. Swoją pozycję budowały stopniowo, realizując na początku wiele mniejszych projektów. Współpraca energetyczna nabrała nowej jakości dopiero w momencie uruchomienia rurociągów z Azji Centralnej do Chin, co pozwoliło znacząco zwiększyć ilości transportowanych surowców. Działania te należy jednak postrzegać z szerszej perspektywy. Chiny realizują bowiem równolegle szereg projektów infrastrukturalnych i komunikacyjnych, angażując się również w obszarach strategicznych z punktu widzenia państw przyjmujących. To sprawia, że chińska aktywność nie ma charakteru jednostronnego, jak w przypadku państw europejskich, skoncentrowanych w przeważającej mierze na imporcie surowców. Europa w przeciwieństwie do Chin nie posiada dodatkowo jednolitej polityki energetycznej oraz kompleksowej strategii działania wobec regionu Azji Centralnej. Chiny uwypuklają znaczenie współpracy gospodarczej, przynoszącej korzyści wszystkim stronom. Ich działania w regionie można tu postrzegać zarazem w kategoriach poszukiwania nowych przestrzeni biznesowych dla chińskich przedsiębiorców. O kompleksowości działań świadczy także to, że dla Chin równie ważna jak pozyskiwanie energii, pozostaje kwestia stabilności i bezpieczeństwa w Xinjiangu oraz obszarach przygranicznych. To co dzieje się za zachodnią granicą ma bezpo-

⁵² *China starts constructing 3rd west-to-east gas pipeline*, Xinhua, „People's Daily” 17.10.2012.

średni wpływ na sytuację w samych Chinach. Dlatego starają się one podejmować współpracę z państwami regionu w płaszczyźnie budowania wzajemnego bezpieczeństwa. Podkreślają przy tym tezy o nieingerencji w wewnętrzne sprawy drugiej strony, a także swój sprzeciw wobec polityki siły i hegemonizmu w świecie. Dzięki cierpliwie realizowanej strategii działania, Chiny stały się najbardziej perspektywnym kierunkiem eksportu dla centralnoazjatyckich producentów energii.

CHINA'S ENERGY STRATEGY TO CENTRAL ASIA – IMPLICATIONS FOR EUROPE

Summary. After the fall of the Soviet Union there emerged the possibility of opening new energy connections between Central Asia and Europe, South Asia and East Asia. Today Central Asia is important for China's policy of protecting long-term energy supplies. It also creates many opportunities to restore continental trade and transit routes. China competes with Europe in different fields, especially those related to securing access to regional energy resources and supply routes.

Key words: China, Central Asia, energy, crude oil, natural gas

